

در جستجوی شهرهای گمشده

اکباتان

دکتر عیسی بهنام
استاد دانشکده ادبیات

میگوید: «دور این کاخ هفت «استاد» است (هراستاد ۶۰۰ پای یونانی بوده است)، و زیبایی ابنیه‌ای که در آن ساخته شده از شکوه و جلال پادشاهانی که در آن میزیسته‌اند حکایت‌مینماید. چوب‌هایی که در این ساختمانها بکار برده شده از سدر (کنار)، یا شمشاد است، ولی در مکانهایی که این چوب‌ها نمایان بوده، مانند ستونها، و حماله‌های سقف، و قسمتهای پیش آمده آن، با ورق‌های نقره و طلا پوشیده شده بوده است، و سفال‌های بام از اوراق نقره ترکیب یافته‌ بوده. (پلیب مورخ یونانی ۲۱۰ - ۱۲۵ پیش از میلاد و هرودوت ۴۸۰ - ۴۲۵ پیش از میلاد)». از آنچه که هرودوت و پلیب گفتند، چنین استنباط میشود، که کاخ پادشاهان «ماد» چیزی شبیه به «چهل‌ستون» شاه‌عباس دوم در اصفهان بوده، و ستونهای چوبی آن با اوراق طلا و نقره پوشیده شده بوده است.

احتمالاً پلیب مطلب خود را از شخص دیگری نقل کرده، زیرا هنگام مرگ پلیب - حکومت ایران بدست اشکانیان بود، و بعید بنظر میرسد که سربازان اسکندر چیزی از اوراق طلا و نقره‌ای که روی ستونها و حماله‌های سقف را میپوشانده است باقی گذاشته بوده‌اند. ولی هرودوت تمام جزئیات را شرح میدهد، و چون این مورخ همزمان با پادشاهان هخامنشی بوده، گفته‌های او بیشتر مقرون بحقیقت است. با اینحال باید متوجه بود که از زمان پادشاهی «دیوکس»، تا زمان حیات هرودوت، بیش از یک قرن فاصله است، ولی در زمان حیات هرودوت نیز شهر اکباتان یکی از سه پایتخت معتبر پادشاهان هخامنشی بوده، و شرحی که هرودوت از کاخ پادشاهان «ماد» میدهد، در واقع با سبک ساختمانی پادشاهان هخامنشی نیز

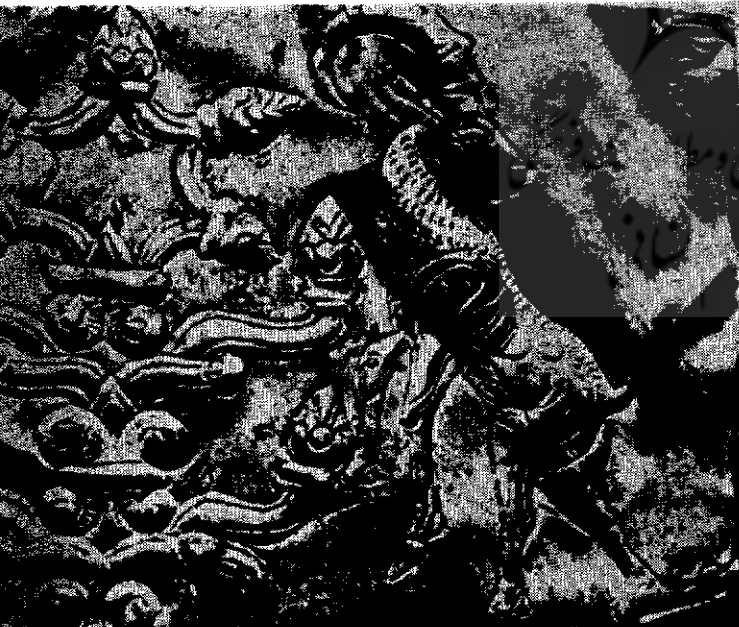
اگر بخواهیم صورتی از شهرهای گمشده ایران ترتیب دهیم، بدون شك شهر «اکباتان» در بالای چنین صورتی قرار خواهد گرفت. زبان‌شناسان میگویند همدان در ابتدا «هگمتانه» بوده، زیرا در آن شهر تمام رؤسای قبایل «ماد» اجتماع میکردند. ولی این عقیده را تمام دانشمندان نپذیرفته‌اند. بعضی از استادان رشته تاریخ دانشکده ادبیات عقیده دارند که، همانطوریکه کلمه پارس از نام اقوامی که در آن ناحیه مسکن داشتند گرفته شده، نام همدان نیز از کلمه ماد گرفته شده است. کلمه «اکباتان» را «هرودوت»، مورخ یونانی، در جلد اول کتاب خود، ذکر کرده است. وی میگوید: «دیوکس» دژ بزرگی ساخت، که امروز «اکباتان» نام دارد «این قلعه هفت حصار دارد، که دایره‌وار آنرا دربر گرفته‌اند. چون این دژ، و حصارهای آن، روی تپه‌ای ساخته شده‌اند، از دور فقط حصار اولی، و کنگره‌های حصارهای دیگر، پیدا است. در میان حصار مرکزی، کاخ پادشاه «ماد» و خزائن او، قرار داده شده. وسعت این دژ تقریباً با وسعت داخل حصار آتن مساوی است. کنگره‌های حصار اول سفیداند، و دومی سیاه، و سومی برنگ آخری، و چهارمی آبی، و پنجمی نارنجی، و ششمی پوشیده از ورقه‌های نقره، و هفتمی پوشیده از ورقه‌های طلا. «دیوکس» این دژ، و کاخ داخل آنرا، برای سکونت خود ساخت، و دستور داد مردم دیگر خارج از حصارها خانه بسازند».

کتابی که از هرودوت در دست بنده است بزبان فرانسه چاپ شده، و این مطالب در صفحه ۹۷ آن کتاب ذکر گردیده است. «پولیب» در جلد دهم، و بند ۲۷، خط ۱۲، کتاب خود

راست : یکی از مردان کنونی نواحی ماد که پوستین برتن دارد

چپ بالا : نقش روی صندوق فلزی مکشوف در زیویه از ۹۰۰ پیش از میلاد که مردان آترمان را با پوستین و کلاه‌نمدی نشان میدهد

چپ پایین : قسمتی از گردن‌بند طلای مکشوف در زیویه که بز را در کنار درخت مقدس نشان میدهد

تطبیق میکند ، زیرا در حقیقت کاخ «آپادانای» تخت جمشید ، با ستونهایش نیز چیزی جز يك تالار وسیع ستون‌دار نیست ، با این اختلاف که در اینجا ستونها همه از سنگ‌اند . اگر تصور رود کاخی که هرودوت و «پولیب» از آن صحبت میکنند ، همان کاخ پادشاهان «ماد» است ، باید قبول کرد هنر معماری کاخهای تخت جمشید و ستونهایش نیز تقلیدی از کاخ‌های «ماد» بوده است . دانشمند محترم آقای محمدتقی مصطفوی در کتاب «هگمتانه» ، صفحه ۶۲ ، نوشته‌اند : در کتیبه‌ای از «تگلات پلاسر اول» ، نام همدانا ذکر شده است . (متأسفانه ترجمه متن آشوری مربوط به آنرا یادآور نشده‌اند) .

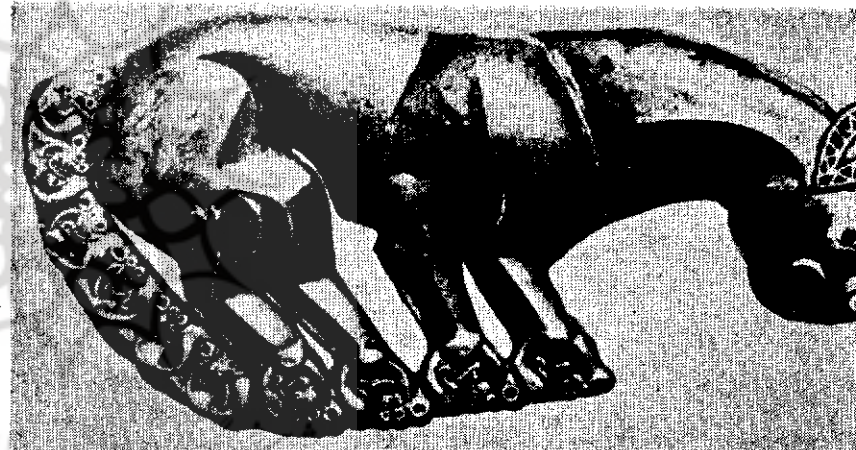
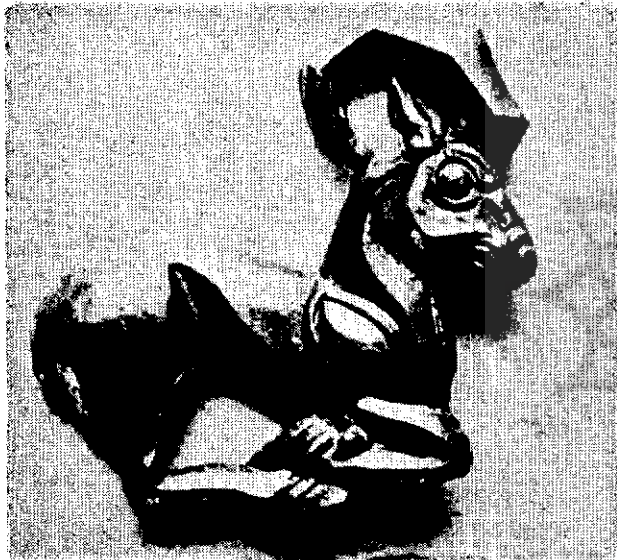
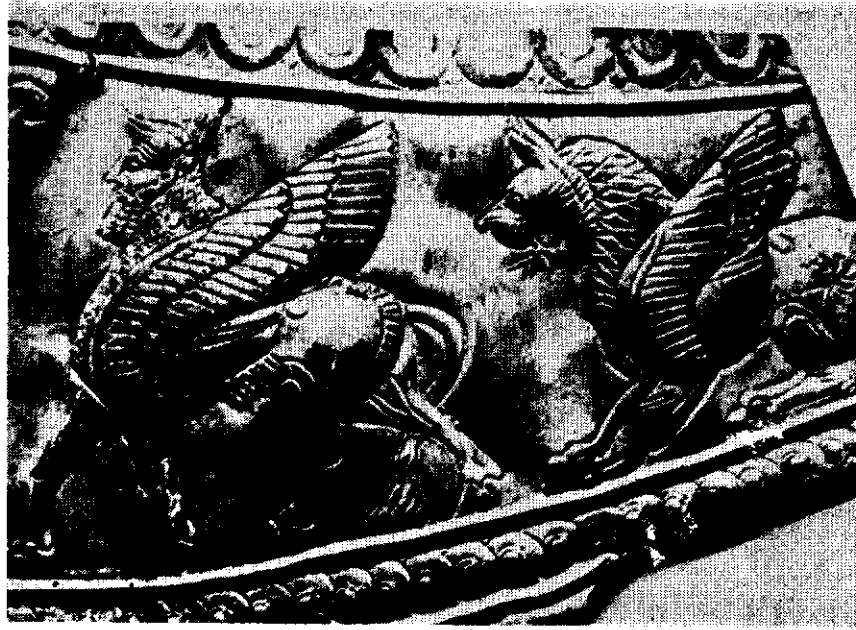
این مطلب در صفحه ۱۷۸ جلد اول تاریخ مشیرالدوله نیز ذکر شده . دانشمند فقید اظهار نموده است که در کتیبه‌های آشوری واژه «امدانه» و در کتیبه‌های هخامنشی واژه «هگمتانه» یا «هگمتانه» نقل شده است .

اگر بخواهیم وجود شهر همدان را بعنوان پایتخت «مادها» تا زمان «تگلات پلاسر اول» (۱۱۱۴ - ۱۰۷۶ پیش از میلاد) بالا ببریم ، لازم میشود در تاریخی که در چند سال اخیر برای مادها ترتیب داده شده دست ببریم . ما هم زیاد

راست بالا: قسمتی دیگر از گردن‌بند طلای مکشوف درزیوبه
با نقش خورشید در حال گردش در روی کیل شیر بالدار

راست پایین: شیر برنزی مکشوف در قفقاز و منسوب
به اقوام اشکانی

چپ: بز مکشوف از زیوبه از جنس طلا

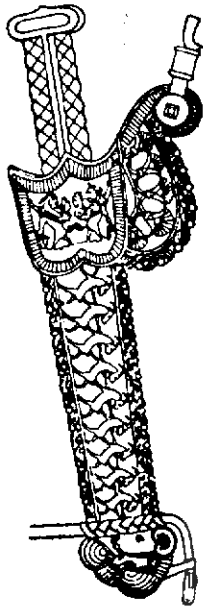
باستان‌شناسی و تاریخ و هنر دانشگاه کلمبیا در کتاب پرارزشی
که سال پیش راجع به هنر ایران چاپ شده ذکر کرده‌اند،
نقل مینمائیم .

ایشان میگویند برای نخستین بار در قرن ۹ پیش از میلاد
نام «مادها» و پارس‌ها در کتیبه‌ها، یعنی سالنامه‌های مربوط
به گزارش‌های نظامی و اداری پادشاهان آشوری، نقل شده
است. این گزارش‌ها مربوط به اقداماتی است که آشوریها
برای جلوگیری از هجوم قبایل هند و اروپائی، که از سوی
مواقع آسیای مرکزی، بطرف کشورهایی که دفاع آنها برای
آشوریها مشکل بود، بسمل آورده‌اند. این کشورها عبارت
بوده‌اند از ایلام و «اورارتو» و بعضی از مناطق آشور. بعقیده
«پورادا»، یکی از این مهاجمات از طرف «مادها» بوقوع

مخالف دست‌بردن در این تاریخ نیستیم، ولی عقیده داریم که
فقط با در دست داشتن مدارک مطمئن میتوانیم دست به چنین
اقدامی بزنیم. خوشبختانه برای آن قسمت از تاریخ «مادها»
که کتیبه یا نوشته‌ای در دست نیست، پیدایش‌های چندی اخیراً
در ایران (در نواحی حسنلو و زیوبه و مارلیک و لرستان) اطلاعات
تقریباً دقیقی بدست ما داده است، که تاکنون بصورت مجموع
مطالعه نشده، و شاید صلاح در این باشد که مرکزی در تهران
برای تحقیقات راجع به هویت «مادها» تشکیل شود،
و دانشمندانی که خود را برای مطالعه درباره این موضوع صالح
میدانند، باهم تبادل نظر کرده، کوشش کنند و اسایل لازم برای
روشن کردن تاریخ «مادها» را فراهم نمایند.
اینک آنچه را که خانم «پورادا»، باستان‌شناس دپارتمان

راست : خنجر یکی از سربازان مادی در نقوش برجسته تخت جمشید

چپ : خنجری که اسلحه‌دار باشی داریوش بر کمر داشته . نقش برجسته روی سنگ در تخت جمشید، اسلحه‌دار باشی از مادها بوده است

- ۵ - کوزه بنام خشایارشا ، موزه ایران باستان .
- ۶ - بشقاب نقره زمان اردشیر ، موزه ایران باستان .
- ۷ - بشقاب نقره بنام اردشیر اول ، موزه متروپولیتن نیویورک .
- ۸ - لوح زر بنام داریوش دوم ، موزه ایران باستان .
- ۹ - لوح زر بنام داریوش دوم ، موزه ایران باستان .
- ۱۰ - لوح زر بنام داریوش دوم ، مجموعه مارسل ویدال .
- ۱۱ - پایه ستون سنگی بنام اردشیر دوم ، موزه ایران باستان .
- ۱۲ - نوشته بنام اردشیر دوم روی سه ستون سنگی ، مجموعه شخصی در انگلستان .
- ۱۳ - مجموعه زینت‌های هخامنشی از طلا ، موزه ایران باستان .
- ۱۴ - گنجینه زر مارسل ویدال ، ازدوران هخامنشی . همانطوریکه ملاحظه میشود ، هیچکدام از اشیائی که در همدان پیدا شده ، متعلق بزمان مادها نیست ، وهمه آنها از زمان هخامنشی است .

پیوسته بود ، که در ناحیه‌ای محدود به مشرق دماوند ، و جنوب صحرای مرکزی ، تا دشت وسیع همدان ، مسکن اختیار کرده بودند . پارسها برای سکونت خود کوههای بختیاری ، و ناحیه فارس ، و ایلام را اختیار کرده بودند . تا اینجا عقاید دیگران را راجع به «مادها» بیان نمودیم . برای اینکه مطلب بدرزا نکشد و باعث کسالت خوانندگان نشود ، مطالب جدیدی را که در نتیجه پیدایش‌های اخیر در ایران پیش آمده در شماره آینده عرضه خواهیم داشت . در همدان کنونی بسیاری اشیاء مربوط به زمان‌های قدیم پیدا شده ، ولی تقریباً تمام آنها از دوران هخامنشی است . از روی کتاب هگمتانه ، تألیف آقای مصطفوی ، که اکنون در دست بنده است ، فهمیده میشود که آثار زیر در همدان کشف گردیده است :

- ۱ - لوح زر بنام اریارامنه در موزه برلن .
- ۲ - لوح زر بنام ارشام ، گنجینه مارسل ویدال .
- ۳ - ۴ - الواح زروسیم داریوش - موزه ایران باستان و موزه کاخ مرمر .